

પ્રિય બાળકો- એક અભ્યાસ

Vinit R Singhaniya

Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Ahmedabad

ગુજરાતની અંદર તારીખ 3/7/2018 થી પ્રાથમિક શાળાઓમાં ધોરણ 2 થી 5 માં વાંચન, ગણન અને લેખનમાં ક્યાશ ધરાવતા બાળકો માટે ગુજરાત સરકારના શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા “ઉપચરાત્મક વર્ગ” ચલાવી શિક્ષણ કાર્ય કરાવવા માટેનો કાર્યક્રમ ચાલી રહ્યો છે. આ કાર્યક્રમને શિક્ષણની પરિભાષામાં “વાગલે” કાર્યક્રમ તરીકે ઓળખવામાં આવી રહ્યો છે. “વાગલે” એ વાંચન, ગણન અને લેખનનું ટુકું નામ છે. અને ધોરણ 2 થી 5 માં વાંચન, ગણન અને લેખનમાં ક્યાશ ધરાવતા બાળકોને પ્રોત્સાહન મળે તેવું નામ એટલે “પ્રિય બાળક”. આ પ્રિય બાળકો પર એક મહિના સુધી સતત અભ્યાસ કરીને વાસ્તવિક બાબતો વિષે આપણે આ લેખમાં જાણવાનો પ્રયત્ન કરીશું.

ચારે બાજુ વાતો થઈ રહી છે, પ્રાથમિક શિક્ષણ કથળ્યું..... પ્રાથમિક શિક્ષણ કથળ્યું..... પણ કેમ ??? આ પ્રશ્નનો જવાબ શોધવાના બદલે બધા જ એકબીજા પર આરોપો, દોષારોપણ કરવામાં આવી રહ્યા છે. અને આના પરિણામે સત્તાતંત્રમાં, શિક્ષણતંત્રમાં, શિક્ષક અને વાલી સમાજમાં ધોર નિરાશાનું મોજું ફરી રહ્યું જોવા મળે છે. સરકાર તરફથી આજ સુધી ઘણીબધી નવી નવી શિક્ષણ યોજનાઓ અને કાર્યક્રમો મૂકવામાં આવેલ છે પરંતુ તેની જોઈએ તેટલી પૂરી સફળતા મળેલ નથી તેવું વાલીગણ અને સમાજ અને મીડિયા કહેતા થાકતા નથી. આવું કેમ ???

આ બધા પ્રશ્નોના જવાબ આપણે આ લેખમાં આપવાનો પ્રયત્ન કરીશું.

પ્રિય બાળકોની વ્યાખ્યા :

ધોરણ 2 થી 8 માં ગુણોત્સવ-8 માં અથવા શાળા કક્ષા એ તે અનુસંધાને લેવાયેલ વાંચન, ગણન અને લેખનની પરીક્ષામાં અનુક્રમે 10-10-10 ગુણમાથી કોઈ પણ એક વિભાગમાં 10 ગુણમાથી, 0 થી 5 ગુણ પ્રાપ્ત કરે તો તેવા બાળકને “પ્રિય બાળક” ની વ્યાખ્યામાં લેવામાં આવે છે.

તારીખ: 26/7/2018 થી 31/8/2018 સુધી ગુજરાત સરકારે પ્રાથમિક શાળાના ધોરણ- 6 થી 8 ના આ પ્રિય બાળકોના વાંચન, ગણન, અને લેખન માં ક્યાશ ફર થાય તે માટે એક ખાસ મિશન શરૂ કરવામાં આવેલ છે જેનું નામ “મિશન વિદ્યા” રાખવામાં આવેલ છે. જે મિશન હાલમાં ખુબ જ સારી રીતે ચાલી રહેલ જોવા મળેલ છે.

અહી સીઆરસી ધાંગધા-3, જિલ્લો સુરેન્દ્રનગરની 09 શાળાઓના પ્રિય બાળકોનો અભ્યાસ નીચે મુજબ દર્શાવેલ છે.

ધોરણ 2 થી 5ના પ્રિય બાળકોની સંખ્યા અને ટકાવારી 25/7/2018 સ્થિતિએ.

વાંચન	ધોરણ-2	ધોરણ-3	ધોરણ-4	ધોરણ-5	કુલ બાળકો	ટકાવારી
0થી5 ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	111	91	66	80	348	41.63%

6થી10ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	100	108	163	117	488	58.37%
કુલ બાળકોની સંખ્યા	211	199	229	197	836	100%

ગણન	ઘોરણ-2	ઘોરણ-3	ઘોરણ-4	ઘોરણ-5	કુલ બાળકો	ટકાવારી
0થી5 ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	98	94	82	85	359	42.94%
6થી10ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	113	105	147	112	477	57.05%
કુલ બાળકોની સંખ્યા	211	199	229	197	836	100%

લેખન	ઘોરણ-2	ઘોરણ-3	ઘોરણ-4	ઘોરણ-5	કુલ બાળકો	ટકાવારી
0થી5 ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	118	91	72	84	365	43.66%
6થી10ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	93	108	157	113	471	56.34%
કુલ બાળકોની સંખ્યા	211	199	229	197	836	100%

નોંધ : (અહીં 0 થી 5 ગુણ મેળવેલ બાળકોને પ્રિય બાળક ગણવા.)

1. ઘોરણ- 2 થી 5ના કુલ બાળકોમાથી વાંચનમાં 41.63 %, ગણનમાં 42.94 % અને લેખનમા 43.66 % બાળકો 5 ગુણથી ઉપર મેળવી શક્યા નથી.

ઘોરણ 2 થી 5 માં વાંચન, લેખન અને ગણનમાં ક્યાશ રહેવાના સામાન્ય કારણો :

1. ઘોરણ 1 થી 5 માં કામ કરાતા શિક્ષકોમાં મોટાભાગે મોટી ઉમરના શિક્ષકોનું પ્રમાણ સરેરાશ વધુ જોવા મળે છે આ શિક્ષકો તેમની ઉમરના કારણે નવી શિક્ષણની તરહ અને પદ્ધતિ સ્વીકારવા પૂર્ણ રીતે માનસિક સક્ષમ હોતા નથી અને આવું તો નવું નવું આવ્યા જ કરે છે તેવા બહાને યોગ્ય કામગીરીમાથી દૂર ભાગે છે.

2. ધોરણ 1 થી 5 માં કામ કરતા શિક્ષકોમાં મોટાભાગે મોટી ઉમરના શિક્ષકોનું પ્રમાણ સરેરાશ વધુ જોવા મળે છે આ શિક્ષકો તેમની ઉમરના કારણે તેઓ અભિનયગીત, બાળગીત, રમતો, નાટકો, કવિતાઓ આ બધી બાળકોની મજા ગણાતી કામગીરીઓમાં નિરસ રહે છે પરિણામે પહેલા ધોરણથી જ બાળકમાં આ આનંદની જગ્યાએ નિરસતાના બીજ રોપાઈ છે. જેના પરિણામો લાંબા સમયબાદ આપણને 10/12 ની બોર્ડની પરિક્ષાના પરિણામો બાદ જોવા મળે જ છે.
3. ધોરણ 1 થી 5 માં કામ કરતા શિક્ષકોમાં રીટાયર્ડ કે નિવૃત્ત થવાનું પ્રમાણ વધુ જોવા મળે છે આ શિક્ષકો નિવૃત્તિના છેલ્લા 2-3 વર્ષમાં શૈક્ષણિક કામગીરીમાથી પણ નિવૃત્તિ લીધી હોય તેવી રીતે શિક્ષણ કાર્ય કરાવતા જોવા મળે છે. અર્થાત શિક્ષણ કાર્ય કરાવવા ઉત્સાહિત જોવા મળતા નથી.
4. ધોરણ 1 થી 5 માં કામ કરતા શિક્ષકોમાં મોટાભાગે શિક્ષકસંઘમાં જોડાયેલા અને જુદા જુદા તાલુકા અને જિલ્લાના હોદ્દાદારો હોય છે જેથી તેઓ તેના સંઘના જોરે વર્ગ કાર્ય કરતાં અન્ય વહીવટી કાર્યમાં વધુ રોકાયેલા રહેતા જોવા મળે છે. અથવા વર્ગ શિક્ષણ કાર્યમાં આપણને કોણ શું કહેવાનું તેવા અહમમાં રહેતા જોવા મળે છે અને તેની અસર શિક્ષણ કાર્યમાં પડતી જોવા મળે છે.

ધોરણ 6 થી 8ના પ્રિય બાળકોની સંખ્યા અને ટકાવારી 25/7/2018 સ્થિતિએ.

વાંચન	ધોરણ-6	ધોરણ-7	ધોરણ-8	કુલ બાળકો	ટકાવારી
૦થી૬ ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	96	63	69	228	28.86%
૬થી૧૦ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	137	206	219	562	71.14%
કુલ બાળકોની સંખ્યા	233	269	288	790	100%

ગણન	ધોરણ-6	ધોરણ-7	ધોરણ-8	કુલ બાળકો	ટકાવારી
૦થી૬ ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	110	69	91	270	34.17%
૬થી૧૦ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	123	200	197	520	65.83%
કુલ બાળકોની સંખ્યા	233	269	288	790	100%

લેખન	ઘોરણ-6	ઘોરણ-7	ઘોરણ-8	કુલ બાળકો	ટકાવારી
૦થી૫ ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	105	71	92	268	33.92%
૬થી૧૦ગુણ મેળવેલ બાળકોની સંખ્યા	128	198	196	522	66.08%
કુલ બાળકોની સંખ્યા	233	269	288	790	100%

નોંધ : (અહીં ૦ થી ૫ ગુણ મેળવેલ બાળકોને પ્રિય બાળક ગણવા.)

2. ઘોરણ- 6 થી 8ના કુલ બાળકોમાથી વાંચનમાં 28.86 %, ગણનમાં 34.17 % અને લેખનમા 33.92 % બાળકો 5 ગુણથી ઉપર મેળવી શક્યા નથી.

ઘોરણ 6 થી 8 માં વાંચન, લેખન અને ગણનમાં ક્યાશ રહેવાના સામાન્ય કારણો :

1. ગરીબી: બાળકના માતા પિતાની નબળી આર્થિક પરિસ્થિતીના કારણે 12-13 વર્ષનું બાળક થાય એટલે તેને શિક્ષણની સરખામણીએ એક આવક મેળવનાર બની જાય છે. અને તે બાળકને પોતાની સાથે નાની મોટી મજૂરી કામ અર્થે પોતાની સાથે લઈ જતા હોય છે. જેના કારણે તે 6-7 ઘોરણનું બાળક શાળામાં સતત ગેરહાજર કે અનિયમિત રહેતું થાય જાય છે. પરિણામે તેના શિક્ષણમાં ક્યાશ રહી જાય છે.
2. જવાબદારી: 6-7 કે 8 માં ઘોરણમાં અભ્યાસ કરતું બાળક પોતાનાથી નાના ભાઈ બહેનને સાચવવાની જવાબદારી હવે તેના ઉપર આવી જાય છે પરિણામે શાળાએ નિયમિત આવી શકતું નથી અને શિક્ષણમાં ક્યાશ રહી જવા પામે છે. જો કન્યા હોય તો માતા પિતા મજૂરી કામે જાય તો પોતાના નાના ભાઈ બહેનને બપોરના ભોજન બનાવવાની જવાબદારી આવી પડે છે. જેથી મજબૂરીથી આ બાળકો શાળામાં નિયમિત આવી શકતા નથી અને તેમનું શિક્ષણ નબળું રહી જાય છે.
3. એવા બાળકો જે ઘોરણ 5 સુધી ખુબ જ ક્યાશ ધરાવે છે તે બાળકો હવે થોડા મોટા થતાં હવે તેઓને પોતાનું સ્વમાન ધવાય તેવો અનુભવ કરે છે એટલે તેઓ શાળા એ આવવાનું છોડી અન્ય પ્રવૃત્તિઓમાં વળી જાય છે. જે એક ભવિષ્યની ખુબ ગંભીર બાબત બની જાય છે.

શિક્ષણની ગુણવત્તા નબળી રહેવાના સામાન્ય કારણો :

1. શિક્ષક ઉપર BLOની કાયમી કામગીરી,

2. દરરોજ થતાં નવા નવા પરીપત્રોને અનુસરવાની કામગીરી, જુદા જુદા વિભાગોને નવી નવી આપવાની થતી આંકડાકીય માહિતી,
3. સાપ્તાહિક ઉત્સવો ખેલ મહાકુંભ, કલા મહાકુંભ, સલામતી સપ્તાહ ઉજવણી, સ્વચ્છતા અભિયાન, વગેરે
4. શિક્ષક પક્ષે કોઈ જવાબદારી ફિક્સ નથી અર્થાત શાળા એ ખાલી હાથે આવ્યા અને પાછા ખાલી હાથે ઘેર. દરરોજ અથવા માસિક આટલું કામ થવું જોઈએ એ તેની જવાબદારી ફિક્સ કરેલ નથી, અથવા તો તે અન્ય કામગીરીઓને લીધે જવાબદારી પૂર્ણ કરી શકતો નથી.

શિક્ષણમાં સુધારા લાવવા માટેના ઉપાયો :

1. પહેલું ધોરણ એવા જ શિક્ષકને આપવું જે ઉમરમાં સૌથી નાના હોય અને ખાસ તો શિક્ષિકા બહેન હોય તો ખૂબ જ સાટું પરિણામ આવશે.
2. પહેલાં ધોરણના શિક્ષકને બાળગીત, અભિનયગીત, વાર્તા, જોડકણા, જુદી જુદી વર્ગ અને મેદાનની રમતોની સઘન તાલીમ આપવી.
3. ધોરણ 3 થી 5 માં વિષય શિક્ષક જે ફક્ત જે તે વિષયનું શિક્ષણ કાર્ય કરાવે, આના કારણે જે તે શિક્ષકને જે તે વિષયમાં નિપુણતા આવશે.
4. વાંચન, લેખન, ગણનની સ્કૂલ થી રાજ્ય કક્ષા સુધીની સ્પર્ધાઓ યોજવી, જેથી હોશિયાર પણ અંતર્મુખી બાળકોને પ્રોત્સાહન મળશે.
5. “હીરાથી હીરો ઘસાઈ”, એમ “શિક્ષક થી શિક્ષક સુધરે” તે બાબત અનુસંધાને દરેક વર્ષે ધોરણ બદલતી વખતે જે તે શિક્ષક તે ધોરણના બાળકોને કેટલું આવડે છે તે ચકાસીને જ તે ધોરણ શરતે સ્વીકારે. અને આ રીતે બંને શિક્ષકની જવાબદારી ફિક્સ કરવી.
6. સીઆરસી વર્ષ દરમિયાન વિદ્યાર્થી, શિક્ષક કે શિક્ષણને લગતા મિનિમમ 2 સંશોધન કરે જેમાં સમસ્યાની પસંદગી, સમસ્યાનું ક્ષેત્ર, સમસ્યાના કારણો, સમસ્યાના ઉપાયો, માહિતીનું એકત્રીકરણ અને પૃથકરણ, અર્થઘટન અને તારણો. એમ ક્રમિક વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિએ સંશોધન કરે.
7. કલસ્ટર ઈઠ સીઆરસીના માર્ગદર્શન અને તેમના દ્વારા એક બેસ્ટ શિક્ષકની પસંદગી કરવી અને આવી રીતે તાલુકા અને જિલ્લાવાર તેમજ રાજ્ય સુધી બેસ્ટ શિક્ષકોની પસંદગી કરવી. અને આવા બેસ્ટ શિક્ષકોનો વર્ષમાં પ્રથમસત્ર અને દ્વિતીય સત્રની શરૂઆતમાં એમ 2 વખત એક શૈક્ષણિક સેમિનાર ગોઠવવો જેમાં તેઓ પોતાના શિક્ષણની ગુણવત્તા સુધારવા વિશેના વિચારો, લેખો પ્રદર્શિત કરે. તે માટે તેઓને પ્રશંસાપત્રો આપી પ્રોત્સાહિત કરવા.
8. “કામ ઓછું થાય તો ચાલશે, પણ ખોટું કામ નહીં ચાલે” તે સિદ્ધાંતને કડકાઈથી અમલી બનાવવી. જેથી દરેક માહિતી સાચી , દરેક કામની સાચી વાસ્તવિક બાબતોની જાણકારી જ મળશે. દરેક વખતે માહિતી કે આંકડામાં તફાવત કે ગૂંચવાડો નહીં થાય.

અભ્યાસકના મત મુજબ, આ બધી યોજનાઓ મૂળ સુધી/ ગ્રાઉન્ડ લેવલ સુધી યોગ્ય રીતે પહોંચી શકતી નથી અને તે એક કાગળ પરની યોજના જ બની રહે છે. અહીં આ યોજનાઓ ની સફળતા- નિષ્ફળતાનું નિદાન કરવાની ખુબ જ મહત્વની બાબત ધ્યાનમાં

લેવાતી નથી. જો આ તમામ યોજનાઓની સફળતાની ગોલ્ડન કડી જો કોઈ હોય તો તે માત્ર ને માત્ર શિક્ષક છે. શિક્ષણ એ દ્વિધ્રુવી પ્રક્રિયા માનીએ તો- એક વિદ્યાર્થી અને બીજો શિક્ષક. આ બાબત જોતાં જો આ ગોલ્ડન કડી “શિક્ષક” ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપવામાં આવે અને શિક્ષકોની સમસ્યાઓને સાથે લઈને ચાલવામાં આવે તો શિક્ષણની તમામ યોજનાઓ સફળતાના શિખરે જરૂર પહોંચી જાય. શિક્ષણમાં મૂકવામાં આવેલ કોઈ યોજના ખરાબ નથી હોતી પણ તેને હંકારનાર સારથી એ શિક્ષક છે, તે જે રસ્તે જાય તેવા પરિણામો પ્રાપ્ત થાય.